На працягу XIX ст. у Мінску ў розныя яго перыяды дзейнічала больш як дваццаць прыватных выдавецтваў, выпуск кніжнай прадукцыі ў якіх (паводле нашых звестак) пераважваў у два разы дзяржаўны друк: Губернскай друкарні, Губернскага статыстычнага камітэта. Дзейнасць прыватных друкарняў працякала ва ўмовах залежнасці ад палітыкі царскай улады, жорсткага цэнзурнага кантролю, з аднаго боку, і кан'юнктуры кніжнага рынку — з другога.

Галіновыя перыядычныя выданні Беларусі другой паловы XIX — пачатку XX ст.

Наталля БЯРОЗКІНА, канд. гіст. навук, заг. аддзела навукова-арганізацыйнай работы ЦНБ імя Я.Коласа АН Беларусі

Першым галіновым выданнем Беларусі былі "Записки Горы-Горецкого земледельческого института" (1852—1856), друкаваны орган першай у Расіі і адной з першых у Еўропе вышэйшай сельскагаспадарчай навучальнай установы. Усяго выйшла 6 нумароў часопіса.

Потым выпуск галіновых перыядычных выданняў непасрэдна на тэрыторыі Беларусі спыніўся. У 1860 г. у горадзе Вільня, які быў у тым часе культурным і адміністрацыйным цэнтрам Паўночна-Заходняга краю, астраном М.Гусеў і фізік К.Чаховіч пачалі выдаваць першы ў Расіі спецыяльны матэматычны часопіс — "Вестник математических наук". Выйшлі два тамы часопіса ў 40 выпусках. У часопісе таксама змяшчаліся артыкулы па фізіцы, механіцы, астраноміі, геадэзіі, фізічнай геаграфіі, бібліяграфічныя матэрыялы.

Выпуск галіновых перыядычных выданняў на Беларусі аднавіўся толькі ў 1901 г., калі ў якасці дадатку да неафіцыйнай часткі "Могилевских губернских ведомостей" пачаў выходзіць друкаваны орган Магілеўскага таварыства сельскай гаспадаркі — "Сельскохозяйственный листок", з 1902 да 1904 г. — "Могилевский листок сельского хозяйства и охоты".

З 1912 г. у Вільні, а з 1914 г. у Мінску выдаваўся першы сельскагаспадарчы часопіс на беларускай мове "Саха". За актуальнасць сваіх матэрыялаў "Саха" была ўзнагароджана сярэбранымі медалямі на сельскагаспадарчых выстаўках у Вільні (1913) і Мінску (1914). Рэдактарам часопіса быў вядомы беларускі выдавец і грамадскі дзеяч А.М.Уласаў, які быў рэдактарам газеты "Наша ніва" (1906—1914), разам з Цёткай (А.Пашкевіч) выдаваў у Мінску літаратурна-навуковы часопіс "Лучынка" (1914).

Распаўсюджаннем медыцынскіх ведаў актыўна займалася Таварыства мінскіх урачоў, якое выдавала свае працы і пратаколы пасяджэнняў, а таксама штомесячны часопіс "Минские врачебные известия" (1910—1915).

У 1911 г. у Мінску была адкрыта доследная балотная станцыя, якая стала цэнтрам вывучэння і практычнага выкарыстання балот у Расіі. З 1912 да 1916 г. выдаваўся часопіс "Болотоведение", прысвечаны перш за ўсё дзейнасці Мінскай балотнай станцыі. Але яго змест быў значна шырэйшы — на старонках часопіса друкаваліся нават матэрыялы даследаванняў замежных вучоных.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

У красавіку 1912 г. арганізавана Мінскае таварыства аматараў прыродазнаўства, этнаграфіі і археалогіі. Ініцыятарамі яго стварэння сталі прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі, зацікаўленыя ў правядзенні прыродазнаўча-гістарычных, этнаграфічных і археалагічных даследаванняў Беларусі і ўнеслі вялікі ўклад у пашырэнне краязнаўчай работы. У 1914 г. выйшаў першы і, на жаль, адзіны выпуск “Известий Минского общества любителей естествознания, этнографии и археологии”.

У 1910 г. аднавілася дзейнасць Паўночна-Заходняга аддзела Імператарскага рускага геаграфічнага таварыства, які праводзіў вялікую работу па вывучэнні археалогіі, этнаграфіі, геаграфіі краю. На працягу 1910—1913 гг. выйшлі чатыры нумары “Записок Северо-Западного отдела Императорского Русского географического общества” (рэдактар беларускі гісторык і археограф Д. І. Даўгяла).

Пытанні выхавання і адукацыі юнацтва разглядаліся на старонках часопісаў “Белорусский учительский вестник” (Магілеў, 1910—1911), “Педагогическое дело” (Гродна, 1911—1914), “Народное образование в Виленском учебном округе” (Вільня, 1901—1915), “Лучынка” (Мінск, 1914) і інш.

Усе галіновыя выданні Беларусі ў той ці іншай ступені выконвалі інфармацыйную, камунікатыўную і культурна-асветніцкую функцыі. З мэтай прапаганды ведаў часопісамі выкарыстоўваліся разнастайныя формы падачы матэрыялу: у іх публікаваліся арыгінальныя і перакладныя навуковыя і навукова-папулярныя артыкулы, нататкі практычнага характару, інфармацыйныя паведамленні, бібліяграфічныя матэрыялы. Многія часопісы былі забяспечаны ілюстрацыямі, што падвышала іх інфармацыйную каштоўнасць.

Спроба недзяржаўнага выдання на Барысаўшчыне ў пачатку 20-х гадоў

Марыя БЯСПАЛАЯ, канд. гіст. навук, дацэнт кафедры гісторыі і філасофіі Беларускага універсітэта культуры

20-я гады — гэта перш за ўсё перыяд распрацоўкі асноўных накірункаў дзяржаўнай палітыкі ў эканоміцы і грамадскім жыцці. Важнае значэнне надавалася ідэалагічнаму зместу культурна-асветніцкай дзейнасці. На Барысаўшчыне адразу пасля заканчэння савецка-польскай вайны пачынаюць ствараццa беларускія культурна-асветніцкія гурткі, сябрамі якіх былі пераважна настаўнікі.

Летам 1921 г. у Барысаве пачалі працаваць двухмесячныя настаўніцкія курсы, слухачы якіх утварылі гурток, які ў жніўні 1921 г. быў пераўтвораны ў Беларускую культурна-навуковую грамаду. Ініцыятарам яе стварэння і кіраўніком стаў Арсен Іваноў-Казельскі, які займаў пасаду загадчыка беларускага пададдзела ў аддзеле народнай асветы і меў дачыненне да самадзейнага тэатра. У праекце Статута прадугледжвалася: 1) вывучэнне асаблівасцяў і старажытнасці нашай Бацькаўшчыны; 2) выданне ўсіх новых твораў маладых аўтараў і передрук старых выданняў. Праект быў адпраўлены ў Наркамат асветы і ў студзені 1922 г. зацверджаны наркомам У. М. Ігнатоўскім з выняткам параграфа аб выдавецкай дзейнасці. Здаецца, кіраўніцтва НКА прадбачыла немагчымасць займацца гэтай справай у тагачасных эканамічных умовах. Аднак грамадоўцы палічылі, што яны справяцца з матэрыяльнымі цяжкасцямі з дапа-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ